УДК 730

Н.М. Горюнова

ЛЕНИНОГОРСК ШӘҺӘРЕНДӘГЕ СКУЛЬПТУРАЛАР

На протяжении 70 лет складывался городской ансамбль Лениногорска, исходя из плодотворного участия всех видов искусств. Важную роль в процессе создания гармонической среды для жизни человека играет монументальная скульптура и ее разновидности. Художественный уровень архитектурно-скульптурной среды, в свою очередь, зависит от слаженного осознанного стремления всех участников градостроительного процесса на каждом этапе развития города.

Ключевые слова: городская среда, монументальная скульптура, архитектурно-скульптурная среда, арт-объекты.

For 70 years the urban ensemble of Leninogorsk has been taking shape based on the fruitful participation of all types of arts. An important role in the process of creating a harmonious environment for human life is played by monumental sculpture and its varieties. The artistic level of the architectural and sculptural environment in turn depends on the coordinated conscious desire of all participants in the urban development process at each stage of the city's development.

Keywords: urban environment, monumental sculpture, architectural and sculptural environment, art objects.

Лениногорск шәһәре 1950 елда палаткалардан башлана, ә 1955 елда шәһәр статусын ала. Шәһәр мохите – физик күренеш булудан бигрәк, социаль күренеш. Ул матди һәм рухи мәдәниятне тулаем колачлый. Камилләшкән шәһәр ансамбле – шәһәр төзелешендә катнашучыларның аңлы һәм эзлекле омтылыш-тырышлыклары нәтиҗәсе ул.

1950 елларда нефть чыгару сәнәгате үсеше белән бәйле рәвештә ТАССР территориясендә генпланнары Совет шәһәр төзелеше казанышларын исәпкә алып эшләнгән яңа шәһәрләр барлыкка килә, Лениногорск та – шундыйлардан. Анда пространство композицияләренең иске неоклассик принциплары саклана, һәм үз инфраструктурасы булган яңа микрорайоннар алар артыннан тезелеп китә сыман. Лениногорскиның баш архитекторы В.И. Бельский шәһәрне ансамбль рәвешендә кору идеясен яклый, аны «Бөгелмәнефть» нефть промыселлары идарәсе җитәкчесе П.В. Васильев, проектчы А.М. Марчевский һәм төзелеш җитәкчесе Н.Н. Гундырев та хуплый. 1958 елда (Ромашкино нефть ятмасының 10 еллыгына) Яшел тауда төзелгән ротонда – бу җир биргән кара алтын, нефтьчеләрнең фидакяр хезмәте өчен рәхмәт хисләренең үзенчәлекле архитектур гәүдәләнеше. Һәм, иң мөһиме, ул кеше һәм табигать гармониясе идеясен чагылдыра. Ул шәһәр төзелешендә композицион доминанта, аны эстетик яктан кабатланмас итүче генә түгел, ә бәлки идея-сәнгать ягыннан

шәһәрнең тышкы йөзен ассызыклаучы корылма, ә соңыннан – визит карточкасы да.

Шәһәр структурасын барлыкка китерүдә катнашкан һәр сәнгать төре, мохитнең гомуми йогынтысын көчәйтеп, аның уртак сәнгати сыйфатын күтәрә һәм нәтиҗәле итә. Монументаль скульптура үзенең идея-тәрбияви вазифасын үти һәм зур киңлектә комплексның бер өлеше буларак кабул ителә. Кызганычка каршы, архитектура-скульптура мохите һәрвакытта да проектланмый, еш кына ул билгеле бер вакыт дәвамында барлыкка килә, шуңа күрә уңышсызлыкларга да очрарга мөмкин. Уңышлы чишелешләр шәһәр мохитен гармонияле итә. Ул архитектура, монументаль сәнгать, дизайн һәм табигый ландшафтны бербөтен итеп берләштерә.

Лениногорск акрынлап сыннарга байый, шәһәрдә скульптуралар саны көннән-көн арта бара, 1950 елларда боларны иҗтимагый архитектура объектларындагы рельефлар тәшкил итә. Алар биналарның билгеләнешен ассызыклый һәм аларны гомуми төзелештән аерып тора (балалар яслесе, I посёлоктагы мәктәп, партия һәм административ органнар бинасы, нефтьчеләр клубы). Түгәрәк скульптура, нигездә, монументаль-декоратив характерда була һәм стандарт үрнәкләргә таянып тудырыла: мәктәп аллеясының ян-якларында пионерларның сыннары, бала тудыру йорты ишеге янындагы бала һәм ана сыннары, стадион һәм урман паркының скульптур бизәлеше. Тәүге таш корылмаларның берсе – балалар яслесе бинасы (1952–1953). Бу симметрияле бер катлы корылма, аның үзәгенә – сюжетлы рельеф белән бизәлгән биек фронтонга образлы рәвештә акцент ясалган. Барельефның тормыш-көнкүрешкә якын, әмма мәһабәтлеген җуймаган сәхнәсендә балаларның тәрбиячеләрне уратып алуы сурәтләнгән. Скульптур композиция бинаның компактлы архитектурасына бик тә туры килә.

Лениногорскида торгызылган беренче корылмалардан ук архитекторларның һәм төзүчеләрнең шәһәрнең сәнгати йөзен булдырырга омтылулары сизелә. Шул ук вакытта партия һәм административ аппарат өчен классик өч катлы сарай формасындагы бина төзелә, аның парадный өченче катында утырышлар залы урнашкан (1953). Цоколь этажы яссы руст белән бизәлгән, икенче һәм өченче катларны Коринф ордеры пилястралары берләштереп тора. Фронтон традицион эчтәлекле барельефны үз эченә ала. Анда СССР гербы урнашкан, бәйрәмчә флаглар һәм тасмалар җилферди. Бина Ленин проспектының башы буларак планлаштырылган. Әлеге проспект күлгә һәм Яшел тауга да алып чыга. Аның буеннан буена (600 м) ике яклап симметрияле рәвештә төрле токымлы үсемлекләр утыртылган, урыны-урыны белән сын, фонтан, эскәмия һәм сукмаклар белән чуарланган ял мәйданчыклары ясалган. Проспект Г. Тукай урамы белән кисешкән урында нәфис позалардагы балериналар гәүдәләндерелгән «Аккош күле» фонтаны белән бизәлгән зур булмаган мәйдан эшләнгән (1959). Үзенең образлы чишелеше белән ул Мәскәү Халык хуҗалыгы каза-

нышлары күргәзмәсендәге (ВДНХ) скульптур төркемнәрне хәтерләтә: алар репрезентатив һәм шул ук вакытта табигый пропорцияләргә ия, шуңа күрә әйләнә-тирә мохит белән органик рәвештә яраша.

Шәһәр үсүдән туктамый, күләм-киңлеккә бәйле яңа чишелешләр, яңа архитектур-образлы акцентлар таләп итә. В.И. Ленин исемендәге мәйдан Калинин исемендәге мәдәният йорты бинасының көнчыгыш фасады һәм Г. Тукай, Ленинград урамнары киселешендәге г-рәвешле дүрт катлы торак йортлар арасында ясалган. 1960 еллар башында төзелгән Мәдәният сарае эре пропорцияләре белән аерылып тора (типовой проект), аның сигез колонналы мәһабәт портигы әйләнә-тирәдәге корылмаларның фасадларында декоратив фронтоннар, сандриклар һәм сылап ясалган күпертмә бизәкле үсемлек орнаментлары, гирляндалар рәвешендә яңгыраш таба.

Мәйдан – шәһәрнең мәдәният үзәге, ул шәхеснең гармонияле үсеше идеясен гәүдәләндерә, үзенең прототипларын – антик ансамбльләрне һәм данлы С.-Петербургны – Ленинградны искә төшерә. 1960 елның июнендә мәйданда В.И. Ленинга монументаль һәйкәл куела (нигез итеп скульптор Г.Д. Алексеевның 1924 елда торгызылган «Өндәүче юлбашчы» сыны алына; архитектор-проектчысы – Казаннан Н. С. Артамонов). Юлбашчының мәрмәр пьедесталга бастырылган монументаль бронза фигурасы шул ук исемдәге мәйданның мәгънәви үзәгенә әверелә һәм Лениногорск шәһәренең исемен идеясәнгать ягыннан ныгыта.

1970–1980 елларда торгызылган иҗтимагый корылмалар конструктивизм билгеләренә ия. Аларның план һәм күләмнәре геометрик яктан ачык һәм төгәл булуы белән аерылып тора. Тышкы кыяфәтләрендә төзелеш материаллары (металл, пыяла, бетон) һәм монументаль-декоратив бизәлеш зур әһәмияткә ия була башлый. Бу еллар – шәһәр сәнгать тормышы гөрләп чәчәк аткан вакыт, архитекторлар һәм рәссамнар кеше өчен гармонияле мохит булдыру өлкәсендә уртак тырышлык куйган чор. Яшь талантлы архитекторлар төркемен (В. Морозов һ. б.) тәҗрибәле оста, шәһәрнең баш архитекторы В.П. Федотов җитәкли, шәһәрнең баш рәссамы О.А. Кульпин тулыландыра. Шәһәрне монументаль бизәүгә Татарстанның зур сәнгать эшлеклеләре һәм Лениногорск рәссамнары А. Абзгильдин, В. Карамышев, В. Маликов, В. Рогожин, Ш. Шәйдуллин, В. Гецев, Я. Зиннәтуллин, О. Кульпин, Т. Самойлова һ. б. җәлеп ителә. Нәкъ менә шул вакытта зур оригиналь монументаль-декоратив скульптура ансамбльләре (спорт комплексы, автовокзал, яңа кинотеатр), металлдан декоратив арт-объектлар, рельеф, мозаикалар, агач скульптура, шәһәр урамнарында һәм урман-парк зонасында мозаикалы стелалар пәйда була. Шушы чорның беренче мөһим монументаль объекты 1970 елда тантаналы рәвештә ачыла. Ул – күренекле татар революционеры һәм җәмәгать эшлеклесе Мулланур Вахитов һәйкәле. Скульптур портретның авторы – Казан сәнгать училищесында укыганда С.С. Ахунның шәкерте булган, ТАССРның атказанган сәнгать

эшлеклесе В.М. Маликов (Казан) тәэсирле, гомумиләштерелгән образ тудырган. Аңарда документаль портретлык югары монументаль трактовка белән органик рәвештә яраша. Бюст 11 нче номерлы татар гимназиясе янындагы сквер эчендә биек подиумга урнаштырылган. Бу чорның иң күренекле һәйкәле – һичшиксез, Татарстан нефтьчеләренең хезмәт батырлыгына багышланган Нефть монументы. Ул 1975 елда корылган (скульпторы Б.Д. Фузеев, архитекторы А.В. Печорин, Уфа). Аны әһәмиятле шәһәр артериясе үзәгенә куеп, урынга бәйләү проектын Лениногорскиның талантлы рәссамнары В.С. Агеев һәм Д.К. Садретдинов гамәлгә ашыралар. Һәйкәлнең төп композицион элементы – көмешсыман тутыкмый торган корычтан эшләнгән, стильләштерелгән, ургылып чыгучы нефть фонтаны (биеклеге 28 м). Ул боҗрага алынган, аның тышкы өслегендә «кырыс стиль» скульптурасы рухында нефтьчеләрнең монументальләштерелгән хезмәт күренешләре чүкеп төшерелгән барельеф урнашкан. Монументка илтүче юлларга мозаикалы бетон плитә түшәлгән, югарыдагы мәйданчыкка менә торган баскычлар гранит плитәләр белән тышланган. Һәйкәл, идея-сәнгать объекты сыйфатында, һәйкәл буларак кына әһәмиятле түгел, ул Ленин проспектының яңа биек доминантасы һәм ул Җиңүнең 50 еллыгы проспекты белән кисешкән җирдә урнашкан мәйданның үзәгенә әверелде. Ул безнең героик үткәнебезне – Бөек Ватан сугышы геройлары аллеясын, данлы бүгенгебез – нефтьчеләр хезмәтен һәм матур киләчәкне – балалар сәнгать мәктәбе бинасын образлы рәвештә берләштерә кебек. 1981 елда Шашин урамында (элеккеге Куйбышев ур.) геолог, СССРның нефть сәнәгате министры булган, гомумән Татарстанның көньяк-көнчыгыш төбәген үстерүгә күп хезмәт куйган В.Д. Шашинга һәйкәл ачыла. Шул вакытта урамның исеме дә үзгәртелә. Гранит плитәләр белән тышланган тәбәнәк, квадрат рәвешендәге бетон постаментка куелуы сәбәпле скульптура әйләнә-тирә мохит белән органик рәвештә бәйләнә. Анда бетоннан эшләнгән тыныч кына утыручы кеше (ике табигый зурлыкта) фигурасы урнаштырылган (скульпторы В.И. Рогожин, архитектор-проектчылары В.П. Федотов, В.П. Морозов). Һәйкәл янында шәһәр халкы өчен яшеллеккә күмелгән уңайлы ял урыны ясала. Соңрак монумент реконструкцияләнә, әмма ул уңай нәтиҗә бирми: постамент биегрәк итеп эшләнә, фигура алтынсу төскә буяла, болар талантлы скульпторның ниятен юкка чыгара. 1985 елда Советлар Союзы геройларының беренче рәсем галереясыннан соң, Җиңүнең 50 еллыгы урамында 12 геройның танылган оста, атказанган сәнгать эшлеклесе В.И. Рогожин ясаган скульптур бюстлары пәйда була (архитекторы В.П. Федотов). Геройлар аллеясы Җиңүче солдатка куелган һәйкәл, Мәңгелек ут белән башланып, Дан портигы белән тәмамлана. Акрынлап аллеяны кайнар нокталарда хезмәт иткәннәргә һәм локаль конфликтларда катнашучыларга багышланган яңа һәйкәлләр – горельефлар тулыландыра. 2000 елдан аллеяны атказанган нефтьчеләргә багышланган стендлар дәвам итә. Ул Җиңүнең 50 еллыгы проспекты

белән Нефть монументын һәм Геройлар аллеясын тоташтыра. Аллея буйлап нефтьне беренче булып ачучыларның горельефлы бронза портретлары ясалган мемориаль такталар урнаштырылган. Шома мәрмәргә аларның исемнәре зур бронза хәрефләр белән язылган. Шулай итеп, Җиңүнең 50 еллыгы проспекты шәһәрнең иң монументаль урамына әверелде.

Сәнгать чаралары ягыннан төрле булган берничә һәйкәл шәһәрнең барлыкка килүенә багышланган. 1985 елда Шашин урамында шәһәрнең 30 еллыгы уңаеннан Лениногорскига нигез салынуга һәм аның беренче төзүчеләренә багышлап стела урнаштырыла. Ул «Лениногорскига 1955 елның 18 августында нигез салынды» дип язылган символик таш калкып торган мәйданчыкны да колачлый. Стеланың өслеге «кырыс стиль» манерасында шәһәр төзелеше сурәтләнгән төсле мозаика белән капланган (авторлары А. Полухин һәм Лениногорск рәссам-проектчысы В. Шуков җитәкчелегендәге студентлар төркеме). Шәһәрнең барлыкка килүе «Вакыт» истәлекле билгесендә дә чагыла. Бу объект 1998 елда Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе Г.А. Иванов (Яр Чаллы) проекты буенча Беренче посёлок урамнары чатында әйләнә буйлап борылышның нәкъ үзәгендә нефтьчеләрнең беренче палаткалары торган җирдә урнаштырылган (Яр буе урамы). Биек металл торбалар, җирдән үсеп чыгып, механик сәгать детальләре урнаштырылган түгәрәк белән төгәлләнәләр, астарак, композиция эчендә – сәгатьнең маятнигы. Стелага «1950 – төзүчеләрнең беренче палаткалары» һәм «18.08.1955 – Лениногорск шәһәре барлыкка килде» дип язылган табличкалар беркетелгән.

Танылган сынчы В.И. Рогожин иҗаты Лениногорск шәһәренең йөзен формалаштыруда мөһим роль уйный. Аның эшләре геройларның образларын үзенчәлекле тудыруы белән аерылып тора. 2000 елда куелган Габдулла Тукай бюсты (архитекторы Ф.Ф. Сәйфуллин) аерым күтәренке-хиссилеге белән аерылып тора. Ул классик балюстрада белән әйләндереп алынган, скверга һәм «Аккош күле» фонтанына карап тора. Ансамбльнең билгеле бер дәрәҗәдә йомыклыгы аерым шигърият рухы тудыра һәм ял итәргә чыккан шәһәр халкын, шигърият сөючеләрне үзенә чакырып тора. Шагыйрьнең туган көнендә шигырь бәйрәме нәкъ менә шунда үткәрелә.

Шәһәрдә күренекле җәмәгать эшлеклеләре, нефтьчеләр, язучылар, музыкантлар һәм рәссамнар хөрмәтенә куелган мемориаль такталар турында да берничә сүз әйтәсе килә. Кызганычка каршы, аларның барысын да сәнгать ягыннан уңышлы дип булмый. Иң тәэсирле һәйкәлләрне атыйк. Шәһәрне яшелләндерү эшенә зур өлеш керткәне өчен, рәхмәт йөзеннән, М.Д. Фоминга багышлап, мәрмәрдән ясалган барельефлы истәлек плитәсен аерым билгеләп үтәргә кирәк. Ул – Ленин проспектындагы чәчәкләргә күмелгән яшел сквер уртасында. Мактаулы нефтьче, «Бөгелмәнефть» нефть-газ чыгару идарәсе башлыгы, Ленин премиясе лауреаты, шәһәрнең Мактаулы гражданины П.С. Васильевка багышланган мемориаль плитә «Лениногорск-

нефть» нефть-газ чыгару идарәсенең 70 еллыгы уңаеннан тантаналы рәвештә шәһәрнең яңа микрорайонында урнаштырыла. Татарстанның нефть төбәгендә балалар сәнгать белеме мәктәбенә нигез салган М.Х. Хәертдиновка (1924–1983) да мемориаль такта бар. Рәссам портреты төшерелгән һәм югары дәрәҗәдә эшләнеше белән аерылып торган такта (скульпторы М. Гасыймов, Казан) мәктәп бинасына 2014 елда куелган.

1990 еллар азагында һәм 2000 елларда шәһәр мохитен гуманлаштыру белән кызыксыну көчәя. Г. Тукай урамының бер өлешендә (Гагарин урамыннан Ленин проспектына кадәр) ял урыннары, җәяүлеләр өчен зоналар булдырыла. Кече формалар урам киңлеген тутырып, аны камералы һәм кеше өчен уңайлы итәргә тиеш була. Янәшәдәге биналар купшы төсләр кертеп ремонтлана, беренче катлар төрле-төрле тышлыклар белән каплана, ә күпертмә бизәкле өлешләре реставрацияләнә. Шәһәрнең төрле районнарында ял зоналары актив төзелә һәм төзекләндерелә. Еш кына алар инде булган яки торгызыла торган һәйкәлләр тирәсендә барлыкка килә. Мәсәлән, Кутузов урамында 11 нче гимназия белән янәшә торгызылган М. Вахитов һәйкәле янындагы, Ленин проспектында фонтан тирәсендәге җирләр, Беренче посёлокка якын күлләр каскады яңартыла.

Бу вакытта экология мәсьәләләре күтәрелә, әйләнә-тирә мохитне глобаль пычрату проблемасын хәл итү омтылышлары күзәтелә. Табигатьне саклау һәм гомумән кешелекнең киләчәге мәсьәләләре аеруча актуаль яңгыраш ала. Шәһәр масштабында бу проблемага төрле яклап якын киләләр. Әйтик, мәгариф системасында бу планлы рәвештә тәрбия эшеннән башлана. Калдыклар белән җавапсыз эш итүгә каршы юнәлдерелгән, аларны сортларга аерырга, шәһәрдә, аннан читтә яшеллек утыртырга һәм аларны карап үстерергә өндәгән төрле экологик акцияләр оештырыла. Әлеге проблеманы хәл итүдә сәнгатьнең потенциалы зур. Яңа дөньялар һәм концепцияләр тудырып, рәссам галимнәр һәм сәясәтчеләр кебек үк дөньяны үзгәртә ала. Табигать һәм кешенең яңа янәшә яшәү системасын һәм киләчәккә альтернатив сценарийлар тәкъдим итеп, рәссамнар җәмгыятьнең җаваплылыгын арттыра алалар. Мәсәлән, Ярославльдән рәссам һәм скульптор Денис Куликов металлоломнан үзенең «Альтернатив революция» сериясен иҗат иткәндә, «чүп-чарга – икенче тормыш» принцибыннан чыгып эш итә, һәм эшкәртелгән калдыклардан эффектлы арт-объектлар барлыкка килә.

Лениногорскида талантлы проектчы рәссам Евгений Завитневич та шушы юнәлештә эшли. Харьков шәһәре архитектура институтын тәмамлап (1978), туган ягына кайткач, ул 30 ел «Лениногорскнефть» идарәсендә бизәүче рәссам була, интерьерларда һәм шәһәр мохитендә төрле объектларның проектларын эшли. Мәсәлән, шәһәр халкы һәм аның кунаклары арасында бик популяр булган «Маяк» арт-объекты һәм шәһәр күлендәге «Пристань», үзәк аллеядагы фонарьлар һ. б. Балачактан ук фәнни фантастика белән мавыккан Е. Завитневич парал-

лель рәвештә бик күп рәсемнәр ясый: бу – ирекле иллюстрацияләр дә, Г. Уэллс, А. Беляев, А. Азимов, Р. Брэдбери әсәрләре мотивлары буенча оригиналь композицияләр дә. Фантаст рәссамның графикасы күп еллар дәвамында шәһәр һәм республика күләмендәге төрле күргәзмәләрдә тамашачыда зур кызыксыну уята. Рәссамның 60 яшьлек юбилеена Лениногорск һәм Бөгелмәдә аның шәхси күргәзмәләре оештырыла. Һәм бу вакыйга совет космонавтикасының 60 еллыгы белән туры килгәнгә, күргәзмә «60 яшь – нормаль очыш!» дип исемләнә. Рәссамның сүзләренә караганда, яшь вакытта «Техника молодёжи» һәм «Крокодил» журналларын җентекләп өйрәнеп, ул үзенең иҗатына нигез әзерләгән. Һәм чыннан да, аның әсәрләрендә романтик, кайчакта фаҗигалы космос картиналары, хыялдагы фантастик дөнья һәм авторның нечкә ирониясе парадоксаль рәвештә бергә кушыла, алар кайбер детальләрдә һәм иҗади эшчәнлеккә якын килүдә чагыла. Гаҗәеп образларга ия, сәнгать, идеяләр, фактуралар матурлыгы, сәер әйберләр, ташландык металл кисәкләре, коры агач ботаклары белән тулы әйләнә-тирә дөнья рәссам өчен бай чыганак булып тора. Аның фантазиясе дә, сәнгати алымнары да чикләнмәгән: фотосурәт, сынлы сәнгать, графика, скульптура, миниатюр һәм монументаль арт-объектлар (күбесенчә металл һәм агачтан). Е. Завитневичның беренче арт-объекты – робот, ул аны гомере буе иҗатка рухландырган. Рәссам үзенең эше белән әйләнә-тирә мохитне чүпли торган кирәксез-яраксыз әйберләрнең сәнгать әсәренә әверелү мөмкинлеген исбатлый. Лениногорск рәссамнарының Шәһәр көненә һәм башка бәйрәмнәргә багышланган урам күргәзмәләрендә агачтан һәм металлдан ясалган объектлар зур уңыш казана, алар балаларны һәм өлкәннәрне сөендерә, конструкцияләр төзүгә кызыксыну уята. Останың фантазиясе башка сыймый. Шунысы кызык, Е. Завитневич үз эшләрен принципиаль рәвештә исемсез килеш калдыра, ул моны тамашачы фантазиясен чикләргә теләмәве белән аңлата. Оста Рей Брэдбериның «Ком кешесе» хикәясен мисалга китерә, анда башка планета кешесе үзенең тышкы кыяфәтен аны ничек атауларына туры китереп үзгәртә, һәм бөтен көчен куеп, моны булдырмаска тырыша. Миңа биргән интервьюсында Е. Завитневич үзенең туган шәһәренә булган хисләре белән уртаклаша: «Городу не хватает красок, ухоженности, интересных архитектурных решений, замысловатых элементов благоустройства…и многого еще». Рәссам үзенең мөмкинлекләреннән чыгып, шәһәр тирәлеген мондый скульптур арт-объектлар белән баетырга һәм җанландырырга тырыша. Аның металлоломнан ясалган атаклы Робин Гошасы кече энесе белән «Бинго» гаиләкафесына килүчеләрне урамда ук каршы ала һәм «Дөньядагы бердәнбер шикле сәнгать музее Макроскоп»ка – рәссам Е. Завитневичның остаханәсенә озата бара. Бу оригиналь музей тиз арада балалар, яшьләр һәм өлкәннәр арасында зур популярлык казанып, шәһәр кунакларын үзенә җәлеп итә һәм гаҗәпкә калдыра. Әлегә Е. Завитневичның иҗатын аның үзенчәлекле остаханәсе үз диварларына сыйдыра, әмма скульптура

объектлары шәһәр урамнарында да үз урынын табып, паблик-артка әверелә.

Шәһәр – үз мәдәни киңлегендә сәнгатьнең яңа форма, идея һәм концепцияләрен туктаусыз эзли һәм шул ук вакытта традицияләр белән бәйләнешен бер дә өзми торган бердәм организм. Камил шәһәр ансамбленең шәһәр төзелеше процессында катнашучыларның аңлы һәм эзлекле омтылышлары нәтиҗәсе булып торуын тагын бер кат басым ясап әйтергә кирәк, шуңа күрә барлык этапларда да эшкә сакчыл һәм профессиональ мөнәсәбәт тәрбияләү, яңа һәм реставрацияләү проектларын раслаганда, белгечләрне җәлеп итү сорала. Һәр заманның – үз идеаллары. Бер генә нәрсә үзгәрешсез кала: Лениногорск шәһәре табигать дөньясы һәм аның төп байлыгы – нефть белән табигый бәйләнгән, әмма ул кешеләр өчен төзелгән, шуңа күрә анда яшәүче һәркем үзен бәхетле хис итәргә тиеш!

Әдәбият

Горюнова Н.М. Искусство и город. Архитектурные ансамбли Лениногорска. Путеводитель. Лениногорск: Изд. ЛМХПУ, 2009.

Здравствуй, мой добрый город! 40-летию города Лениногорска посвящается. Лениногорск, 1995. С. 23, 26–27, 35.

Искусство стран и народов мира. Архитектура. Живопись. Скульптура. Графика. Декоративное искусство: Краткая художественная энциклопедия / гл. ред.: Б.В. Иогансон. М.: Сов. энцикл., 1971. Т. 3. С. 500–505.

Петрова А. Детские фантазии взрослого человека // За нефть. 2022. 28 окт. (№ 20). С. 4.

Султанова Р.Р. Искусство новых городов Республики Татарстан (1960–1990 гг.). Казань, 2001. 194 с.

Червонная С.М. Художники Советской Татарии: (Мастера изобразительного искусства Союза художников ТАССР). Казань: Татар. кн. изд-во, 1984. С. 93–96, 429–430.

Горюнова Нина Михайловна,
Сәнгать белгечләре ассоциациясенең Татарстан бүлеге әгъзасы,
Татарстан Республикасы Рәссамнар берлеге әгъзасы